

Skolefravær hos elever med nevrodiagnoser hvordan forstå, kartlegge og tilrettelegge

Med utgangspunkt i elevene vi møter i Statped med langvarig
skolefravær

Maren-Johanne Nordby
Seniorrådgivere i Statped
Avdeling for sammensatte læreversker

Statpeds samfunnsmandat:

Statped bidrar til at barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov kan være aktive deltakere i utdanning, arbeid og samfunnsliv på lik linje med andre.

Bekymret over høyt skolefravær

7.9.2023 08:28:36 CEST | [Utdanningsdirektoratet](#)

Del

Nye tall viser at fraværet i skolen øker. Utdanningsdirektoratet utreder nå tiltak for å ta tak i utviklingen.

Dagsavisen

Logg inn ☰ Meny

MER FRA Nyheter Debatt Kultur Pluss

Bli abonnent!

DEBATT

Skolefraværet kan ikke vente

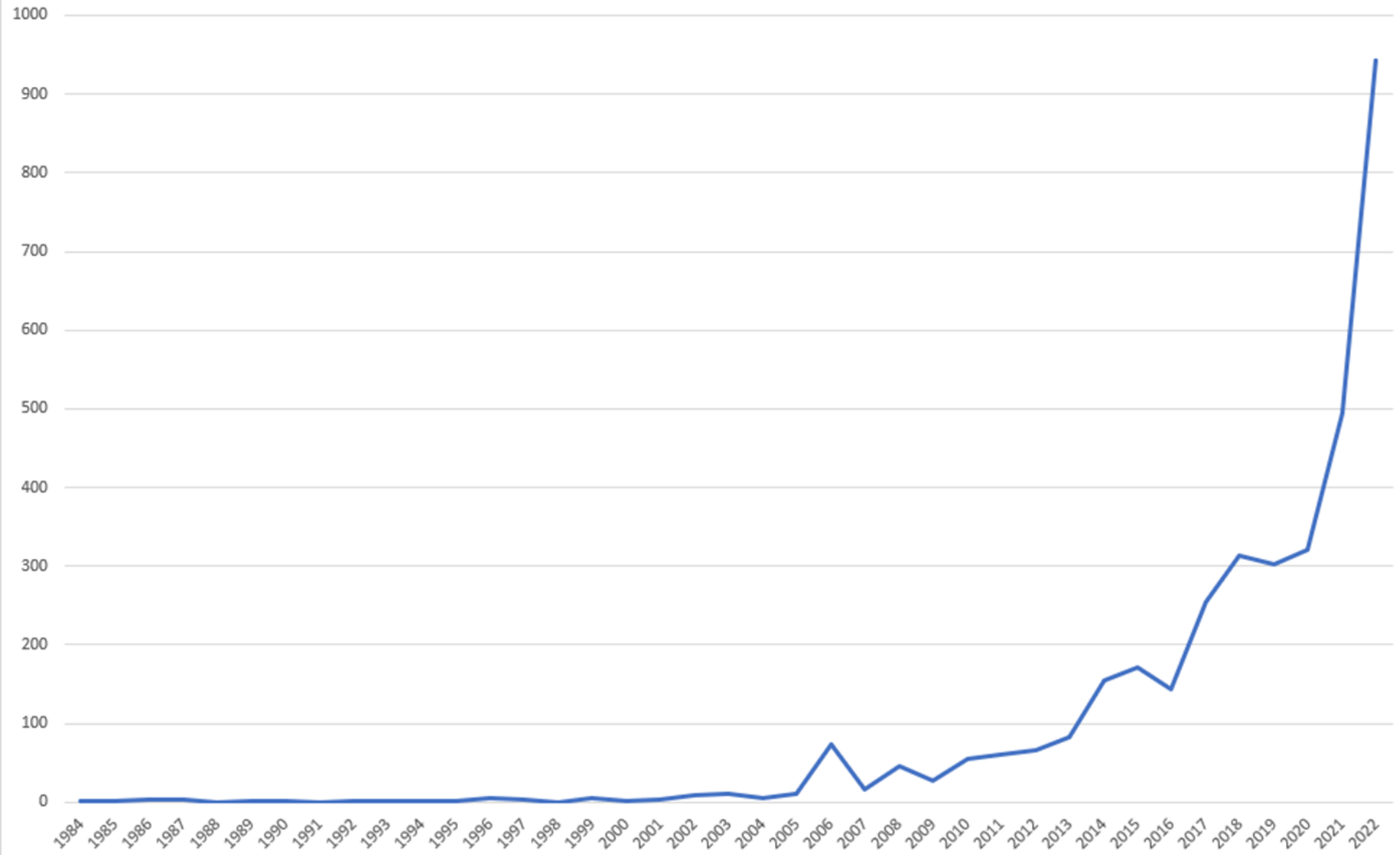
Det haster å få på plass et nasjonalt system for fraværsregistrering.

ser at elevers fravær i tiende trinn, både antall dager og timer, har økt i pandemien.

Fraværet er mindre på skolen. Det går utover det sosiale og det går utover læringen, sier utdanningsdirektoratet, Morten Rosenkvist.

Skolevegring - antall medietreff 1984-2022

Henvendelser til Statped

- ▶ Økt henvendelser på system- og individtjenester
- ▶ Spør oss-tjenesten: Fra 03.02.2020- 28.06.2023 502 henvendelser
- ▶ Skoleåret 2022/2023 ca 50 prosent av alle søknadene til avdeling for sammensatte lærevansker handler om elever med nevrotilstander og skolefravær
- ▶ Statpedundersøkelsen 2022

Oppdrag fra Kunnskapsdepartementet til Udir

- ▶ Hvilken kunnskap finnes på elever med skolefravær
- ▶ Hva skal til for å bremse utviklingen på kort og langsikt
- ▶ Hvordan kan vi hente ut bedre statistikk på skolefravær i grunnskolen
- ▶ Utredning av endringer av fraværsregler

Kommer på elevperspektivet

- ▶ Barneombudet jobber med dette nå
- ▶ Kirkens Bymisjon lanserer rapport om elevstemmen 10. oktober

[←](#) Rapportlansering: Snakk om skolefravær

okt.
10. Rapportlansering: Snakk om skolefravær

Interessert

Skal

Del

Mer

Svaret ditt er synlig for arrangøren og
Venner >

 Offentlig · Arrangeres av **Kirkens Bymisjon**

 Tirsdag 10. oktober 2023 kl. 09:00–10:30

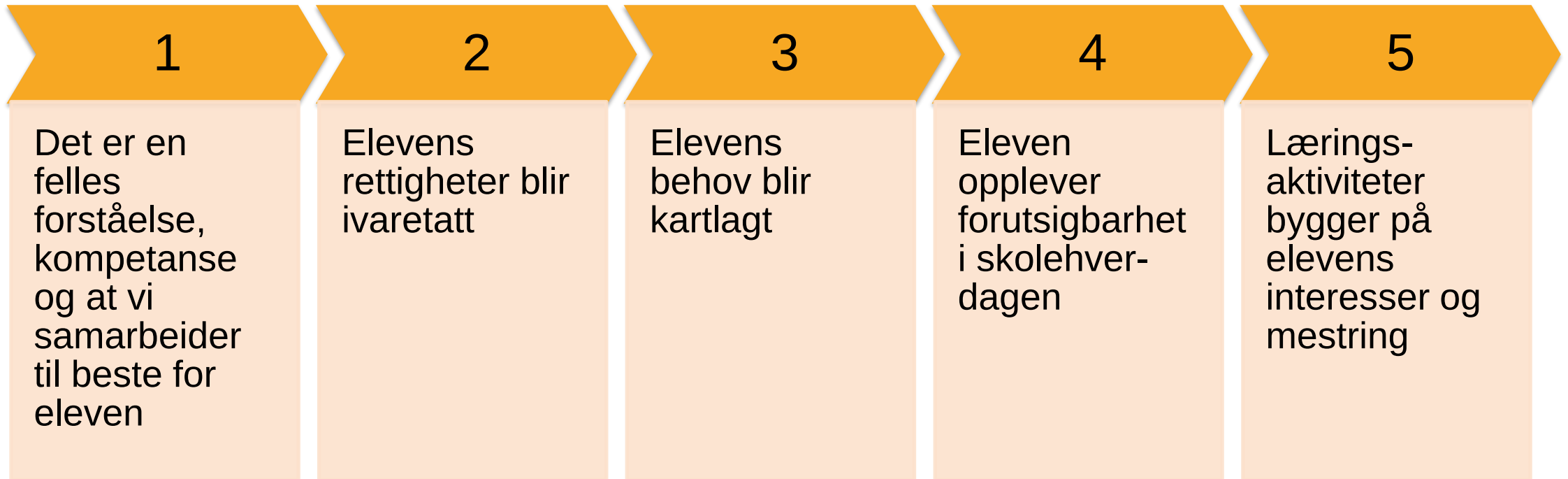
 Tollbugata 3, 0152 Oslo, Norge

Oppsummering av filmen:

- ▶ Skam, Stress, Redd
- ▶ «NAVer»
- ▶ «Dette går bare en vei, og det er nedover»
- ▶ Ha en «go», et mål
- ▶ «En plan B»
- ▶ Ungt utenforskap
- ▶ **Det var lærere som snudde situasjonen for alle fire**

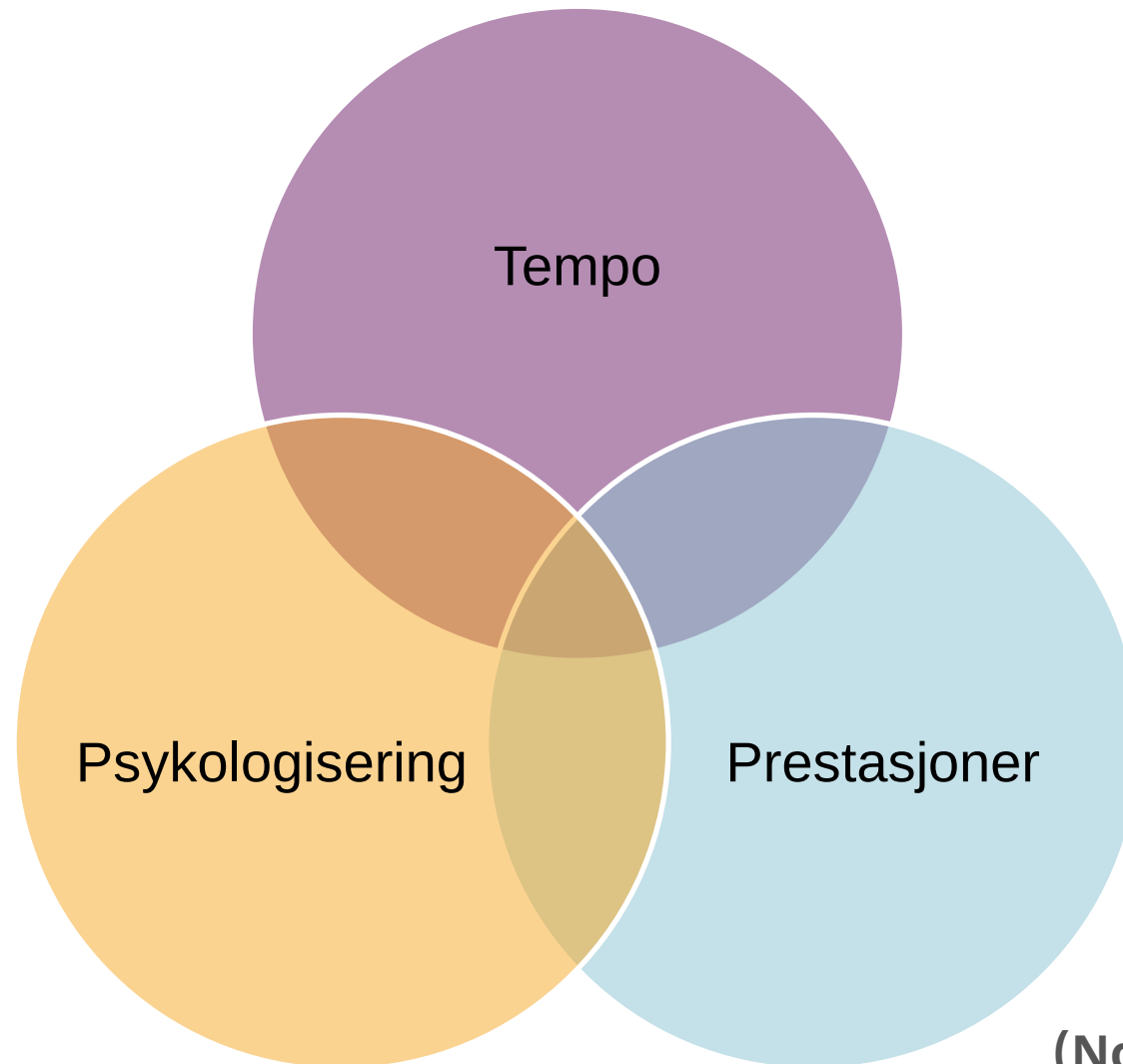
Laget rundt elever med skolefravær må sikre at:

Laget rundt elever med skolefravær må sikre at:

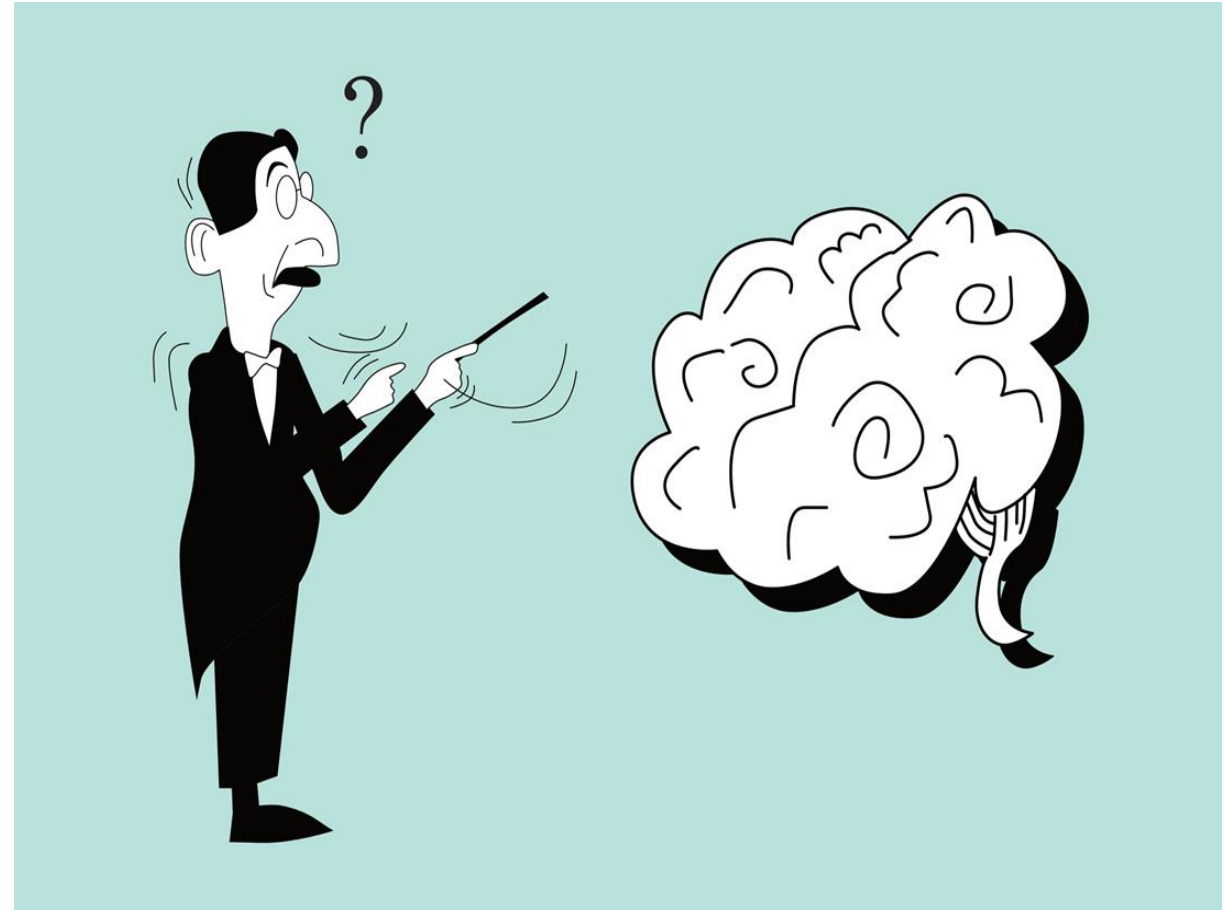
Modell for økt mistrivselen blant barn og unge

(Noemi Katznelson m.fl., 2022)

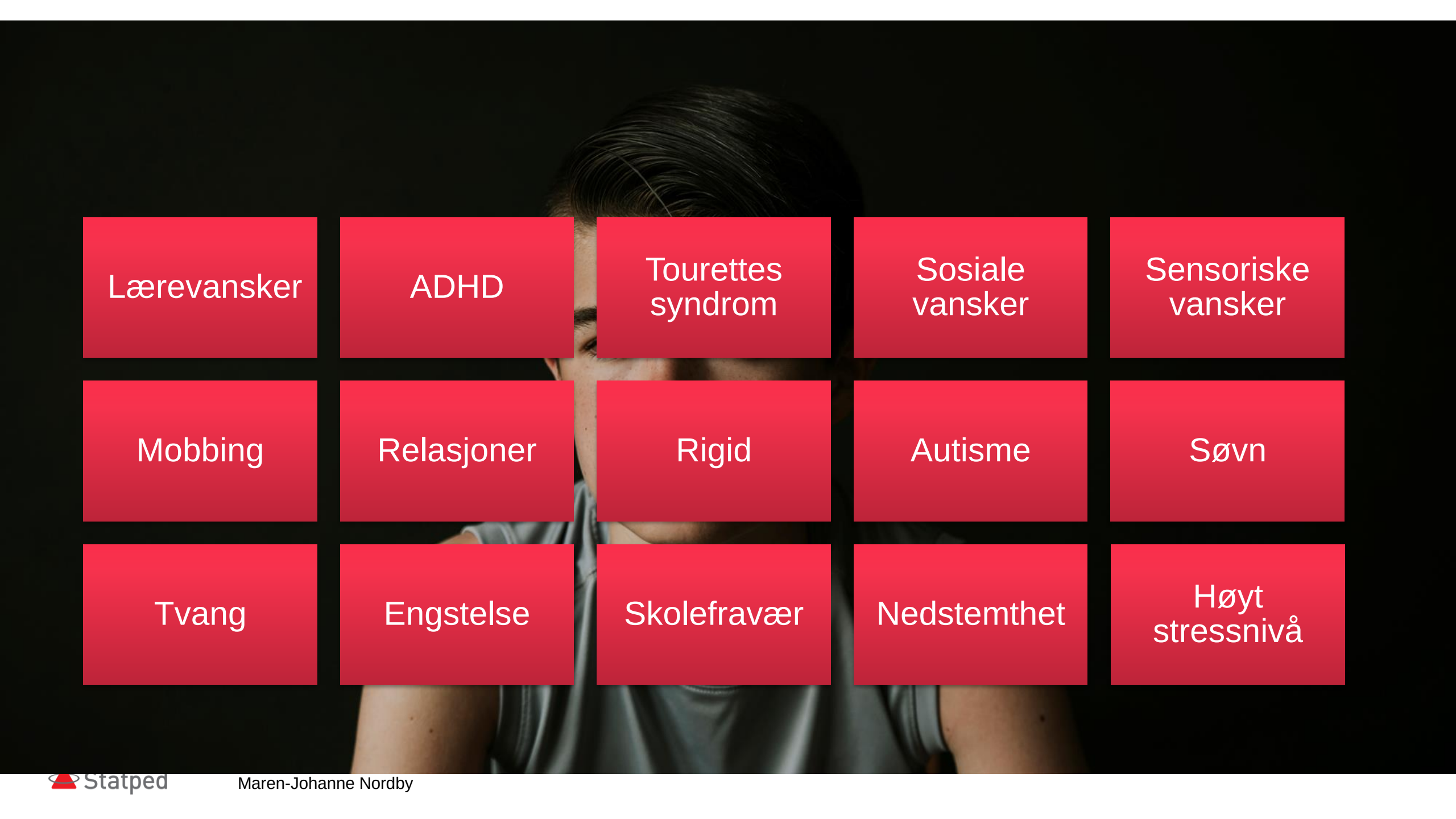
Vi er lever i et samfunn som setter høye krav til:

- ▶ Eksekutive funksjoner
- ▶ Språklige ferdigheter
- ▶ Sosiale ferdigheter
- ▶ Kognitiv fleksibilitet
- ▶ Tilpasning til sensoriske inntrykk

Illustrert av Jacob Iuell-Heitmann

Lærevansker

ADHD

Tourettes
syndrom

Sosiale
vansker

Sensoriske
vansker

Mobbing

Relasjoner

Rigid

Autisme

Søvn

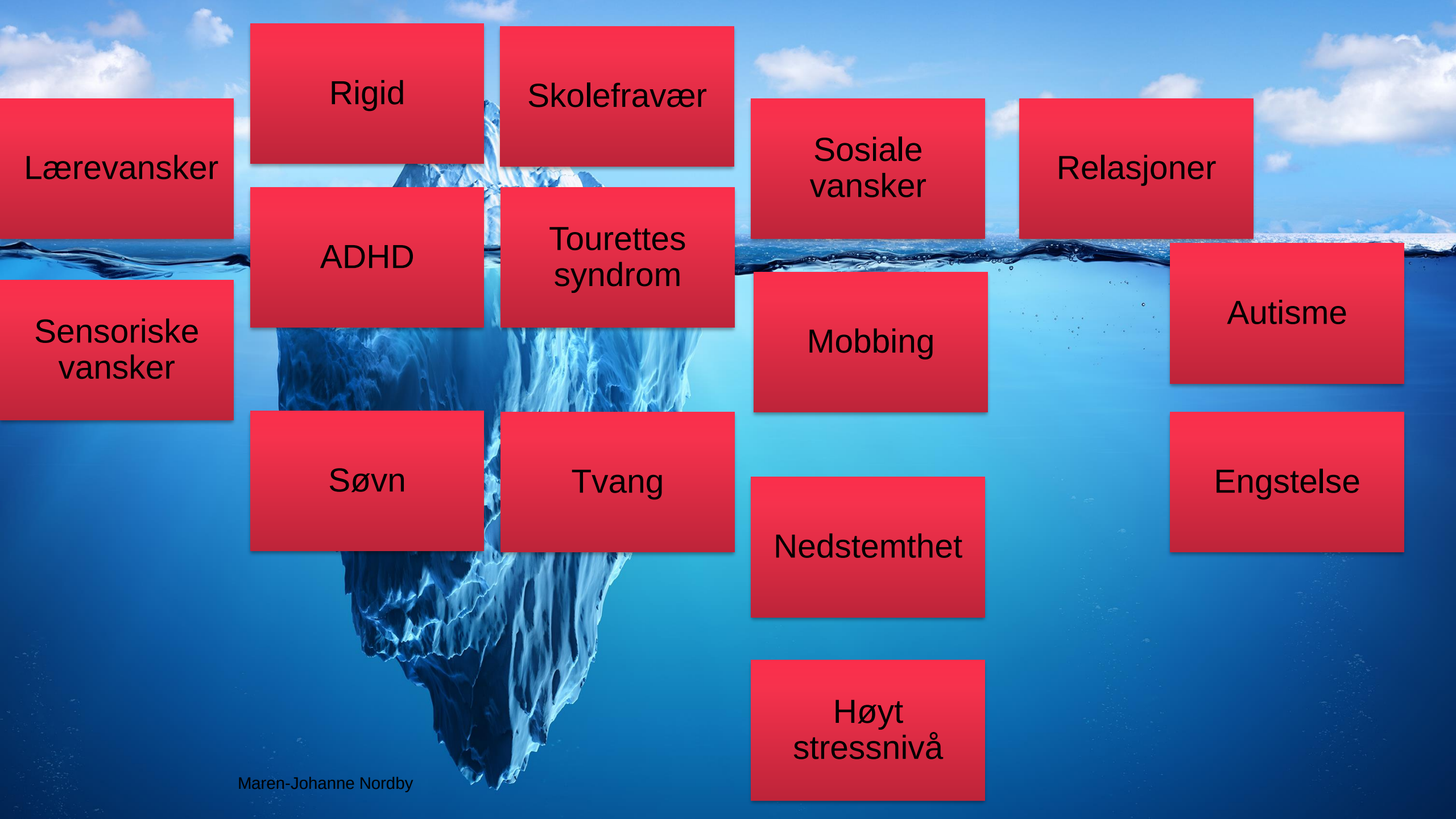
Tvang

Engstelse

Skolefravær

Nedstemthet

Høyt
stressnivå

Rigid

Skolefravær

Lærevansker

Sosiale
vansker

Relasjoner

ADHD

Tourettes
syndrom

Sensoriske
vansker

Mobbing

Autisme

Søvn

Tvang

Engstelse

Nedstemthet

Høyt
stressnivå

Hva vet vi om elever med nevrotilstander og skolefravær

- ▶ Elever med autisme har høyere risiko for å utvikle vegringsatferd knyttet til skole enn nevrotypiske elever (Munkhaugen, Gjevik, Pripp, Sponheim & Diseth, 2017).
- ▶ Elever med nevrotilstander har ofte lærevansker og andre sameksisterende vansker (Sunda, Sharma, Kaushal, Hussain, 2019 og M-L Amundsen og G. H. Møller, 2022).

- ▶ Barnehagebarn og barn i tidlig skolealder som har utviklingsvansker, lærevansker og emosjonelle- eller atferdsvansker, utsettes hyppigere for gjentatte krenkelser og erting sammenlignet med barn som ikke har slike vansker (Øksendal m.fl., 2022)
- ▶ Manglende tilrettelegging i skolen for elever med nevrotilstander er en risikofaktor for å utvikle alvorlig skolefravær (Bühler, Karlsson & Österholm, 2018)
- ▶ Jo høyere grad av kompleksitet elever med skolefravær har, jo mer skreddersøm trenger de for at tiltakene skal lykkes (Stromberg

Vanlig med sameksisterende vansker i elevgruppa:

- ▶ Vanlige nevrotilstander
  - ▶ Tourettes Syndrom
  - ▶ ADHD
  - ▶ Autisme
- ▶ Lærevansker
  - ▶ Språkvansker
  - ▶ Lese- og skrivevansker
  - ▶ Matematikkvansker

Vansker som er en del av nevrodiagnosen:

- ▶ Sensorisk overfølsomhet
- ▶ Lavere eksekutive funksjoner
- ▶ Selvreguleringsvansker
- ▶ Indre og/eller ytre uro
- ▶ Motoriske vansker
- ▶ Søvnvansker
- ▶ Sosiale vansker
- ▶ Rigiditet
- ▶ Spiseforstyrrelser
- ▶ Tvang

Vansker elevene er sårbare for å utvikle eller bli utsatt for:

- ▶ Mobbing
- ▶ Angst
- ▶ Depresjon
- ▶ Psykisk uhelse
- ▶ Ufrivillig skolefravær
- ▶ **Lav terskel for stress**

Sensoriske opplevelser

Elever med nevrotilstander kan ha **annerledes** sensoriske opplevelser.

Dette betyr at de **opplever** sanseinntrykk på en uvanlig måte.

Sanseinntrykkene kan være **sterkere, svakere** eller **annerledes** enn for «folk flest».

For noen blir sanseuttrykkene så sterke og voldsomme at det blir **forstyrrende, vondt** og **ubehagelig**.

Annerledes sensorisk opplevelse kan omfatte:

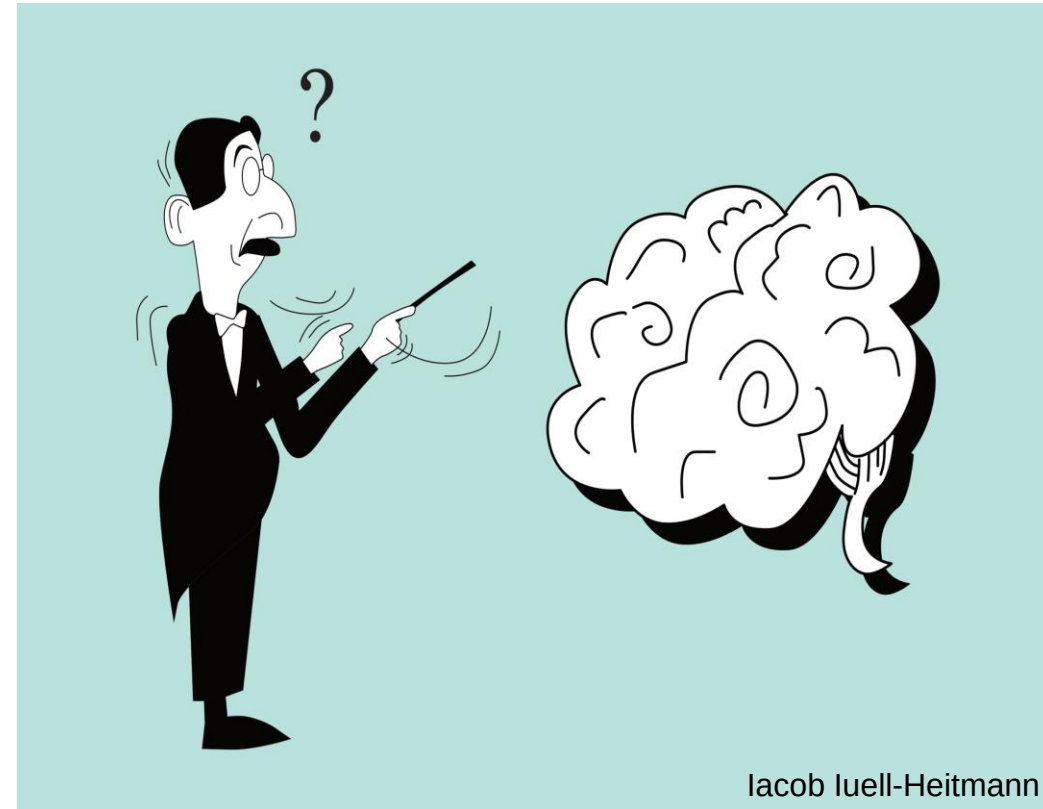
- ▶ Hørsel
  - ▶ Syn
  - ▶ Lukt
  - ▶ Smak
  - ▶ Berøring
-
- ▶ Mange ting på en gang
  - ▶ Blir mer sliten
  - ▶ Stress

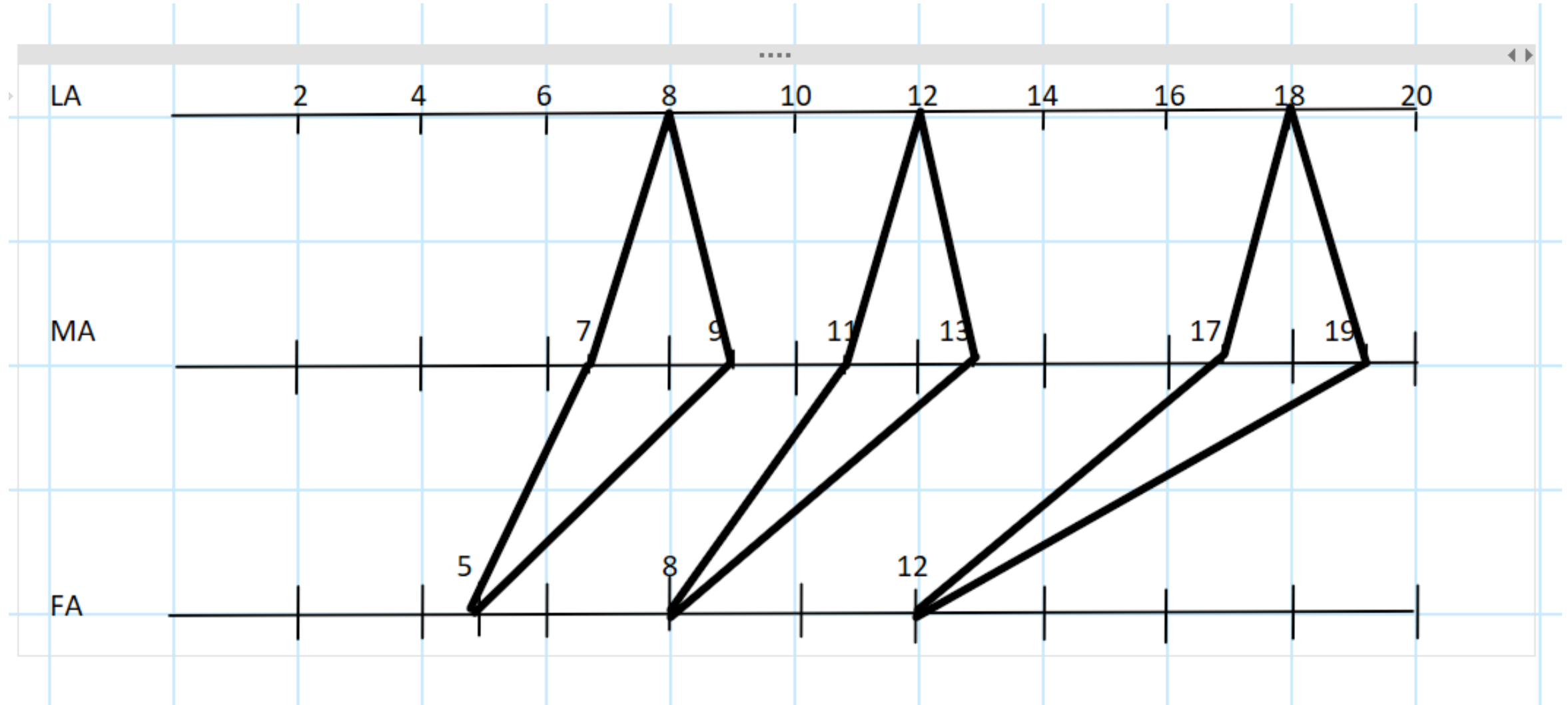
Eksekutive funksjoner

Hjernens administrerende direktør

- ▶ Styre oppmerksomhet
- ▶ Kognitiv fleksibilitet
- ▶ Planlegge og gjennomføre oppgaver
- ▶ Se konsekvenser
- ▶ Selvregulering og problemløsning
- ▶ Prosesseringstempo
- ▶ Arbeidsminne – evnen til å
  - Ta inn informasjon
  - Fastholde over kort tid
  - Bearbeide for direkte bruk eller lagring

«30 prosent regelen» for eksekutive funksjoner og ADHD

Mestringstillit

- ▶ Tro på egne evner og ressurser
- ▶ Tro på at en kan leve opp til de krav og forventninger en møter

Resultater:

- ▶ 83% oppgir at barnet hadde lav mestringstillit da fraværet startet
(Amundsen og Møller, 2022)

Stress og ufrivillig skolefravær

- ▶ Mismatch mellom krav og elevens ferdigheter-evner-muligheter i forhold til:
  - ▶ Egenledelse
  - ▶ Å lykkes faglig
  - ▶ Å lykkes sosialt
- ▶ **Opplevelse av å ikke lykkes på skolen**
- ▶ **Fører til lav mestringstillit**

[Dette bildet](#) av Ukjent forfatter er lisensiert under [CC BY-ND](#)

Skolefravær og mestring fra elevperspektivet

Tap av
opplæring

Tap av faglige
ferdigheter

Tap av venner

Tap av
fellesskap

Opplevelse av
annerledeshet

Tap av
sosialisering

Tap av
livsmestring

Tap av
utdanning

Tap av
jobbmuligheter

Utenforskap

Lav livskvalitet

Skolefravær og mestring fra lærer/andre aktørers perspektiv

Lav mestring

Følelsen av å
ikke strekke
til

Manglende
relasjon

Har prøvd alt,
men ingen er
fornøyd

Handler om
ressurser

Føler seg
alene

Har generelt
alt for mye
ansvar

Mangler
kompetanse

Skolefravær og mestring fra foreldreperspektivet

Vanskene synes
som
adferdsavvik

Ikke trodd, ikke
hørt, ikke forstått

«Kan de ikke
oppdra ungen
sin?»

«Bare dere får
ham på skolen
skal vi
tilrettelegge vi»

Følelse av å ikke
lykkes i
foreldrerollen

Redsel for
barnets "ve og
vel"

Ensomhet i
foreldrerollen

Parforholdet
lider/skilsmiss

Uenighet om
barnets
vanske/diagnose

Ivaretagelse av
søsken

Skyld, skam,
fortvilelse, stress

Foreldre i
mangeltilstand

Redsel – hvordan
skal det gå med
oss, med barnet
vårt?

«Går på helsa
løs»

Jobb/økonomi

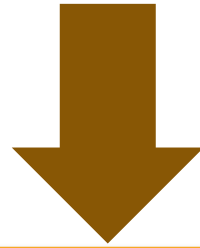
Sorg og krise

Den biologiske
komponenten

Årsaker til utenforskap og skolefravær

- ▶ Høyere krav fra samfunnet
- ▶ Lav mestringsfølelse på skolen
- ▶ Høyt stressnivå over år
- ▶ Opplæringstilbudet de mottar gir lite mening
- ▶ Mobbing
- ▶ Få relasjon til voksne og medelever
- ▶ Individuelle sårbarheter
- ▶ Eventuelt andre forhold

Laget rundt elever med skolefravær må sikre at:

2. Lovverk og sakkyndighetsarbeid

- ▶ Barnekonvensjonen
- ▶ CRPD
- ▶ Grunnloven
- ▶ Likestillings og diskrimineringsloven
- ▶ Forvaltningsloven
- ▶ Opplæringsloven
- ▶ Fullføringsreformen

Dette bildet av Ukjent forfatter er lisensiert under CC BY-SA-NC

Hva vi erfarer og hører der ute:

- ▶ «Bare han/hun kommer på skolen skal vi tilrettelegge»
- ▶ «Dette har vi ikke ressurser til»
- ▶ «Jeg har 30 andre elever jeg også skal tenke på»
- ▶ «Det er ingen andre elever på denne skolen som får så mye»
- ▶ «Dette er veldig krevende foreldre»
- ▶ «Er dette foreldrenes eller elevens behov?»
- ▶ Generelt høyt konfliktnivå

Noe av det vi ofte finner:

- ▶ Lav kompetanse elever med nevrotilstander
- ▶ Personavhengighet
- ▶ Profesjonalitet
- ▶ Lite helhetlig og langsiktig tenkning i laget rundt eleven
- ▶ Lav kunnskap og lav interesse for lovverk
- ▶ Følgefeil over år
- ▶ Upresise og gamle sakkyndige vurderinger → uklare enkeltvedtak
- ▶ Ubegrunnede meldinger til barnevernet
- ▶ Fritak fra opplæringsplikten
- ▶ Ufaglærte driver opplæring
- ▶ Partene «peker på hverandre»

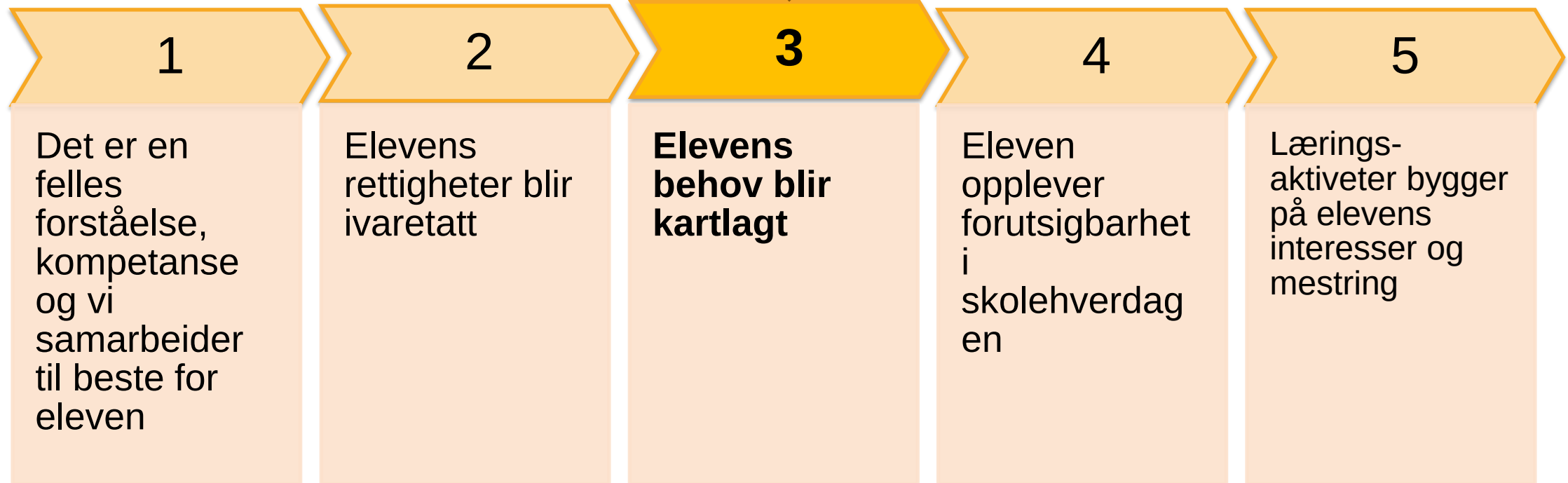
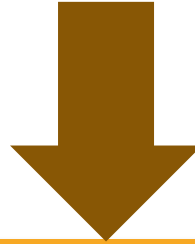
PPT sakkyndig instans når:

- ▶ Elever ikke har tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen
- ▶ Vurdering av undervisning i hjemmet ved langvarig sykdom
- ▶ Bruk av alternativ opplæringsarena

[Dette bildet](#) av Ukjent forfatter er lisensiert under [CC BY-NC](#)

Laget rundt elever med skolefravær må sikre at:

Områder som bør kartlegges

Interesser og styrker

Eksekutive funksjoner

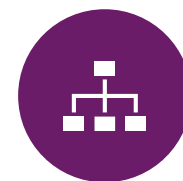
Sensoriske vansker

Sosiale kompetanse

Stressfaktorer og triggere i læringsmiljøet

Struktur og forutsigbarhet

Lærevansker

Tillegggsvansker

Evner/læreforutsetninger

Kartlegging til kartleggingen

Spørsmål før vi kommer for å snakke med deg:

1

Jeg vil snakke med	Maren 	Hedda 	Noen andre

2

Jeg vil snakke med dere	Hjemme 	Statped 	Et annet sted

3

Jeg vil snakke i	10 min	15 min	20 min	Noen andre minutter? ?

4

Jeg vil at noen skal være sammen med meg	Mamma 	pappa 	Mamma og pappa 	Noen andre ?

5

Jeg vil sitte	Ved siden av	Overfor	På hver vår side av rommet	Noe annet
				?

6

Dette vil jeg gjøre	Bare svare på spørsmål	Spille Minecraft og svare på spørsmål	Se på Youtube og svare på spørsmål	Noe annet
		  	 	?

Sånn vil jeg ha det på skolen

Instruksjoner og informasjon

Sett kryss om det stemmer

☐ Jeg trenger korte og tydelige instruksjoner fra lærerne.	
☐ Jeg trenger å sitte på plassen min når nye instruksjoner blir gitt.	
☐ Jeg trenger bildestøtte når jeg får oppgaver og informasjon.	
☐ Jeg vil gjerne få instruksjoner direkte fra læreren.	
☐ Jeg trenger å bli minnet på hva jeg skal gjøre, mens jeg jobber med oppgaven.	

Interesser og ting du er opptatt av

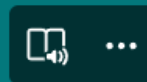

	Stemmer	Stemmer litt	Stemmer ikke	Her kan du skrive inn ekstra informasjon om du vil
Jeg liker å bruke god tid på badet om morgenen				
Jeg liker å spille <u>Roblox</u>				
Jeg liker <u>Tiktok</u>				
Jeg liker å se på TV-serier				
Jeg liker å danse				
Jeg liker lagsport				

Om skriving

Å kunne skrive er en nyttig ting å kunne. Det finnes mange måter å skrive på. Man kan skrive for hånd, man kan skrive på pc eller mobil/nettbrett, eller man kan snakke inn setninger som blir oversatt til skrift. Hva man velger kommer an på hva man liker og hva man trives med.

For å kunne hjelpe deg med dette, trenger vi å vite litt om hva du har lyst til å skrive og litt om interessene dine. Du velger selv hva du vil svare på

Hei, Maren-Johanne. Når du sender inn dette skjemaet, vil eieren se navnet ditt og e-postadressen din.

1. Jeg vil chatte når jeg gamer

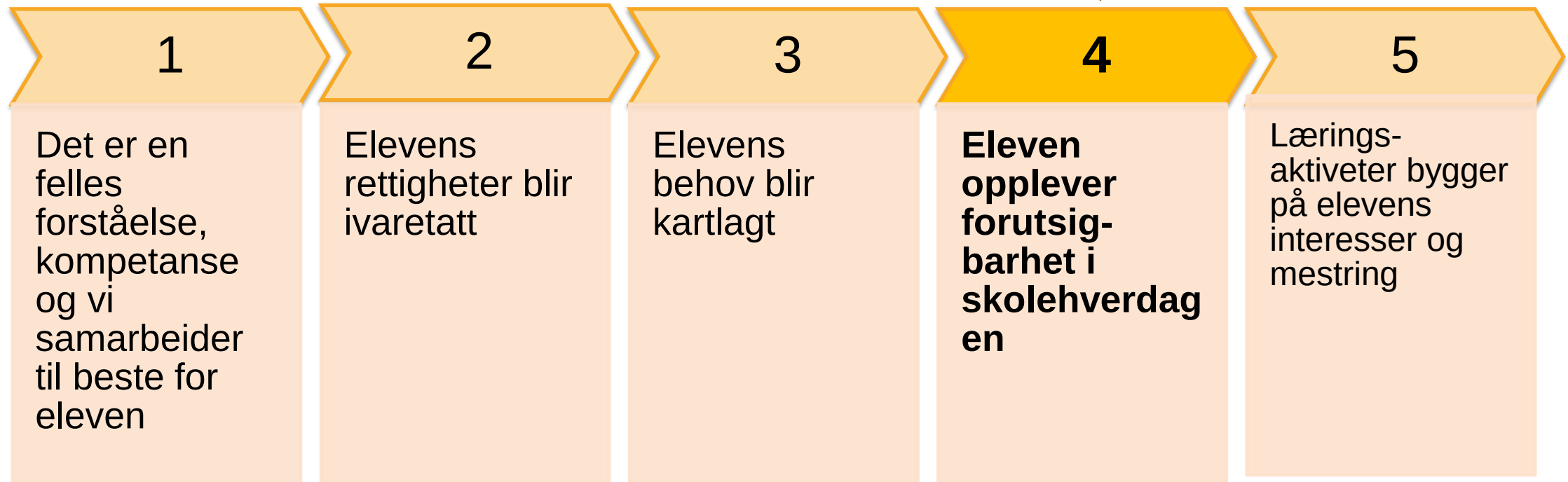
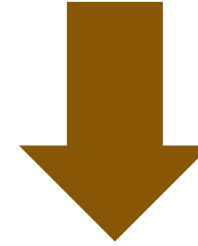
☐ stemmer

☐ stemmer litt

Pluss	Minus
	Kjedelig Rotete Skittent Bråkete Folk Skrivelyder visking

Laget rundt elever med skolefravær må sikre at:

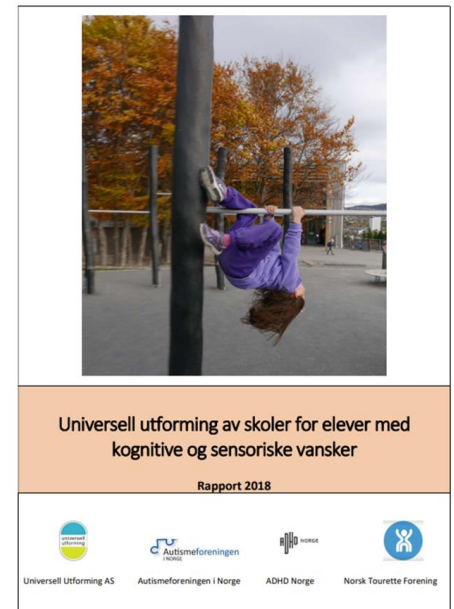
7 H

1. Hva skal jeg gjøre?
2. Hvor skal jeg være?
3. Hvorfor skal jeg gjøre det?
4. Hvem skal jeg være sammen med?
5. Hvordan gjør jeg det?
6. Hvor lenge skal det holde på?
7. Hva skjer etterpå?

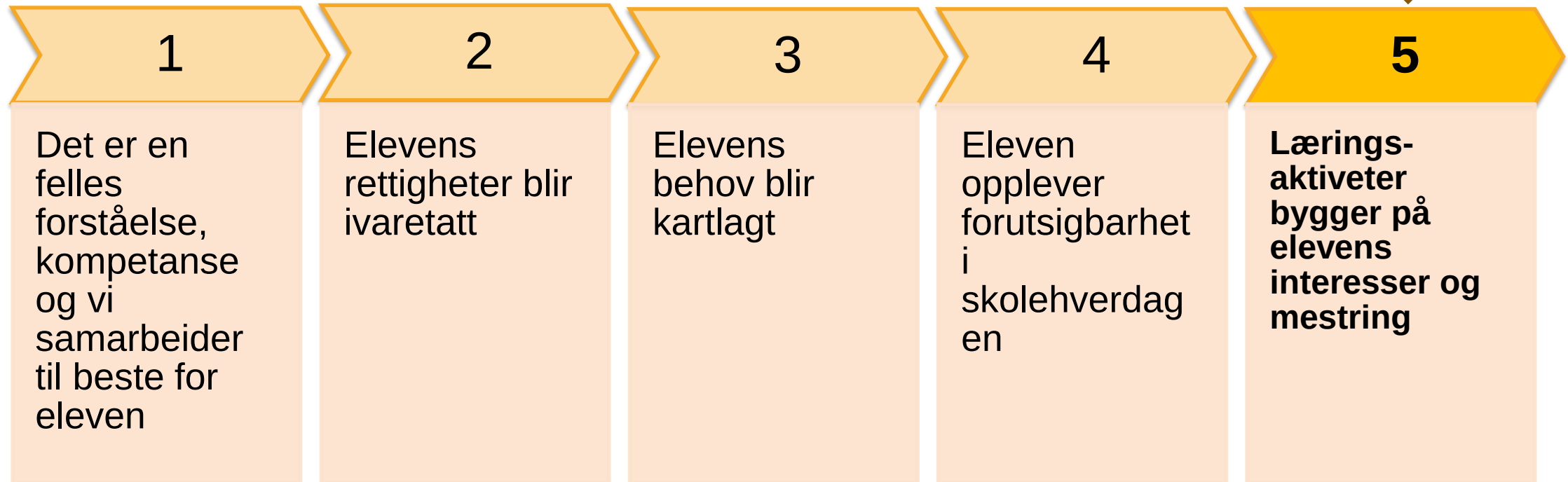
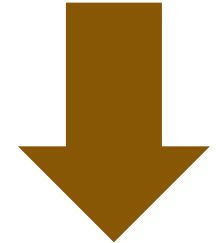

Snakke med eleven og prøve ut tiltak for struktur og forutsigbarhet

- ▶ Universelle tiltak for hele klassen
- ▶ Individuelle tiltak for eleven
- ▶ Eksempler fra Källbrinksskolan [Få skolan att funka för elever med NPF - YouTube](#)

Laget rundt elever med skolefravær må sikre at:

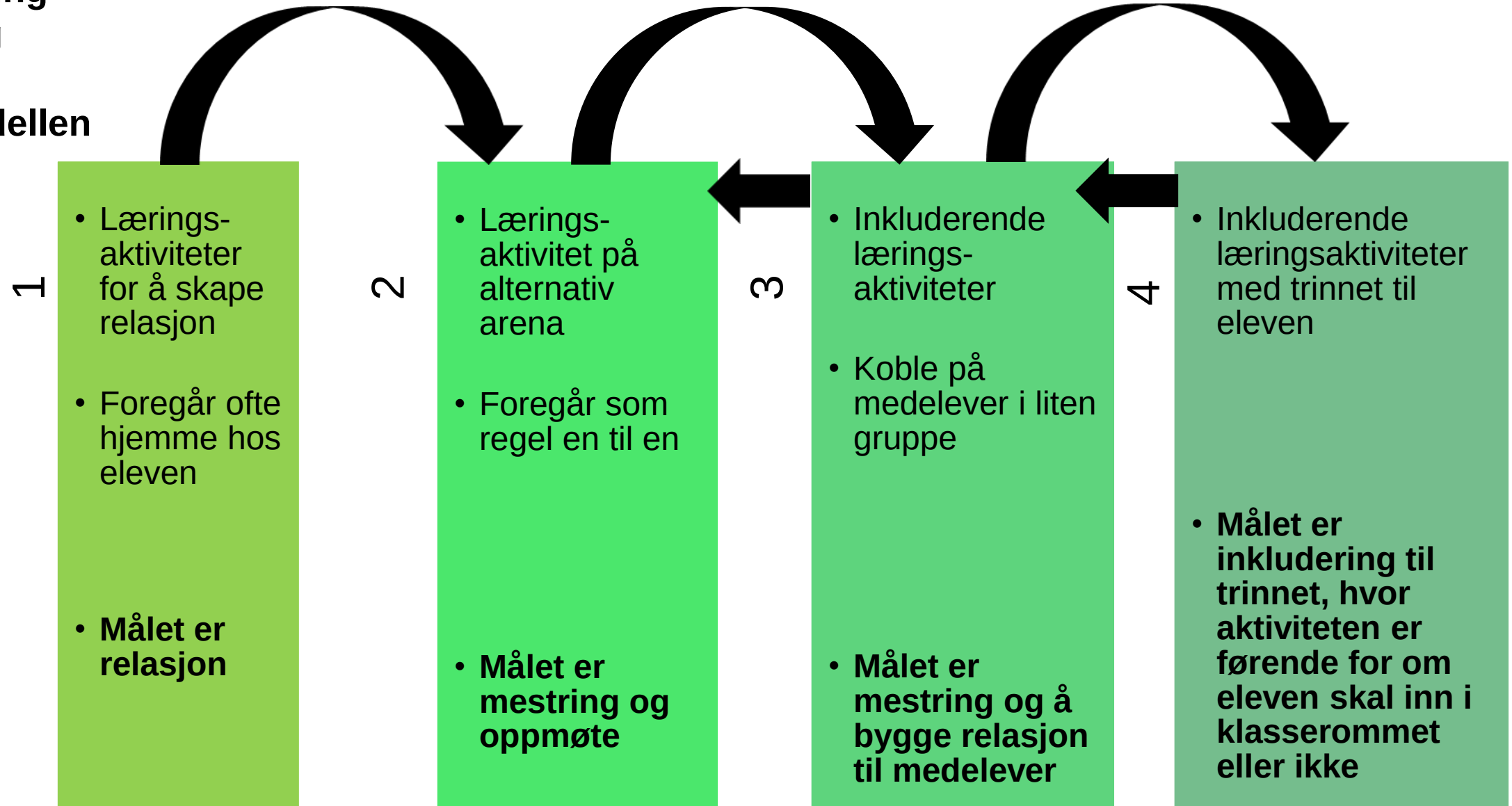

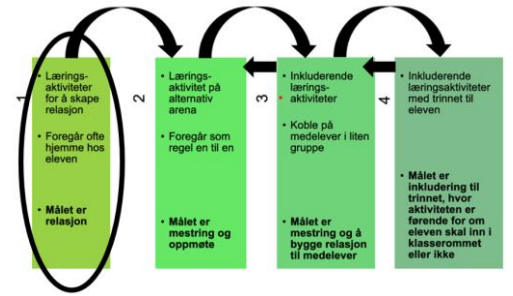
Relasjon
Inkludering
Mestring

Veien tilbake til skolen

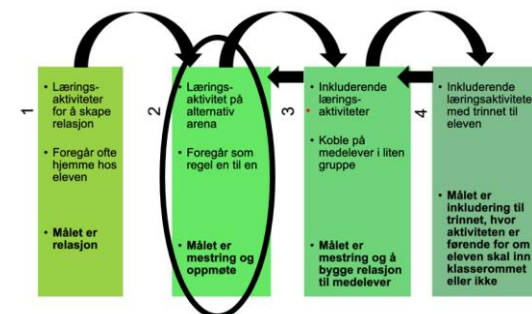
RIM-modellen

Nivå 1. Læringsaktivitet for å bygge relasjon i hjemmet

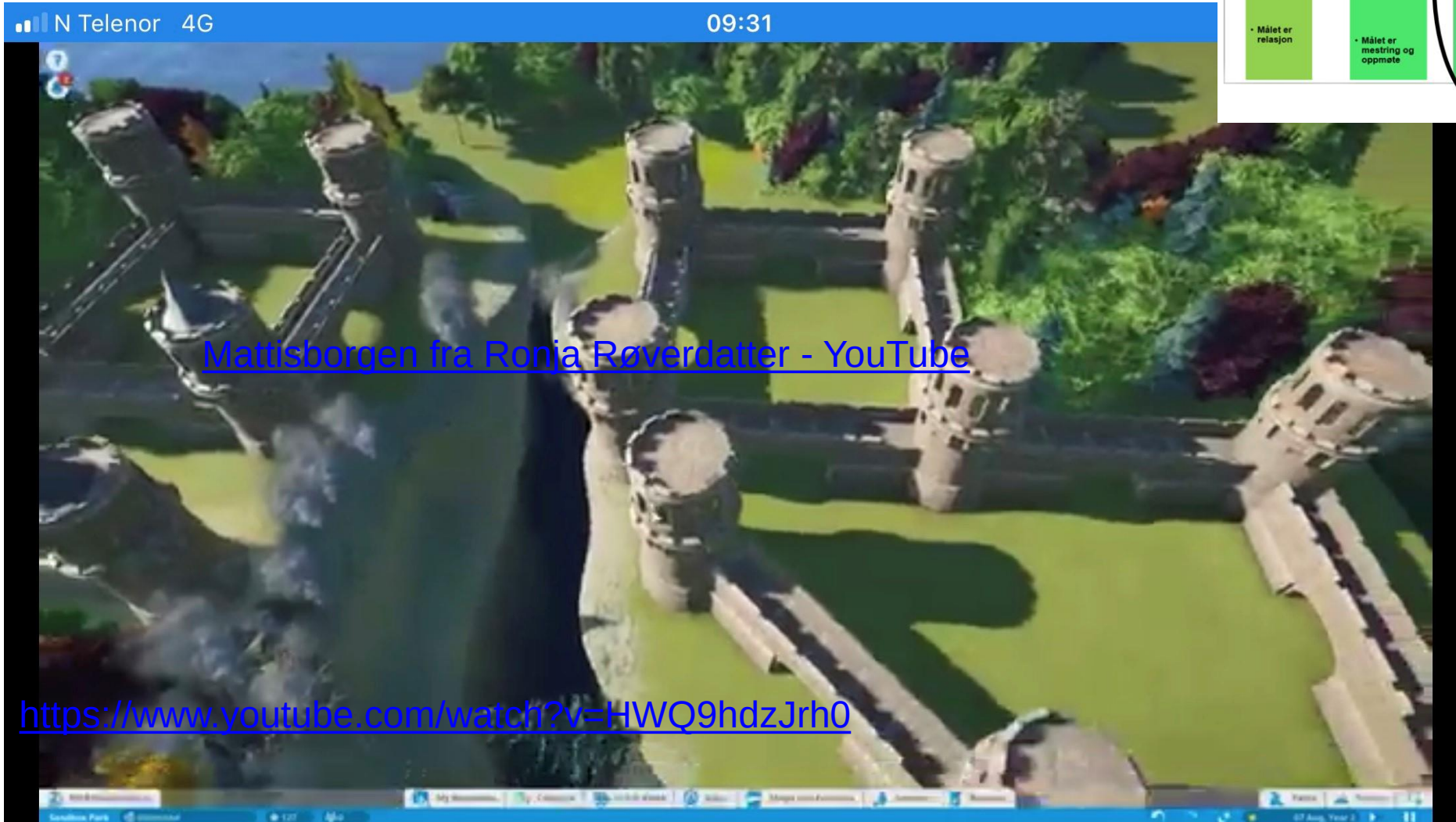
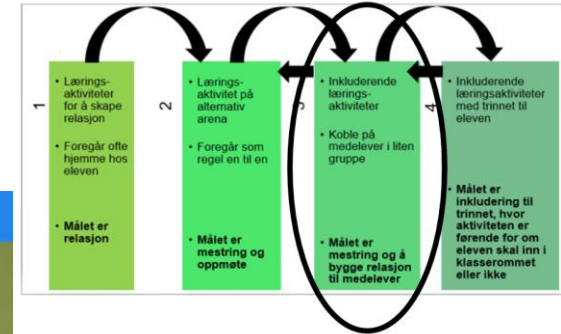

2. Læringsaktivitet på alternativ arena eller grupperom

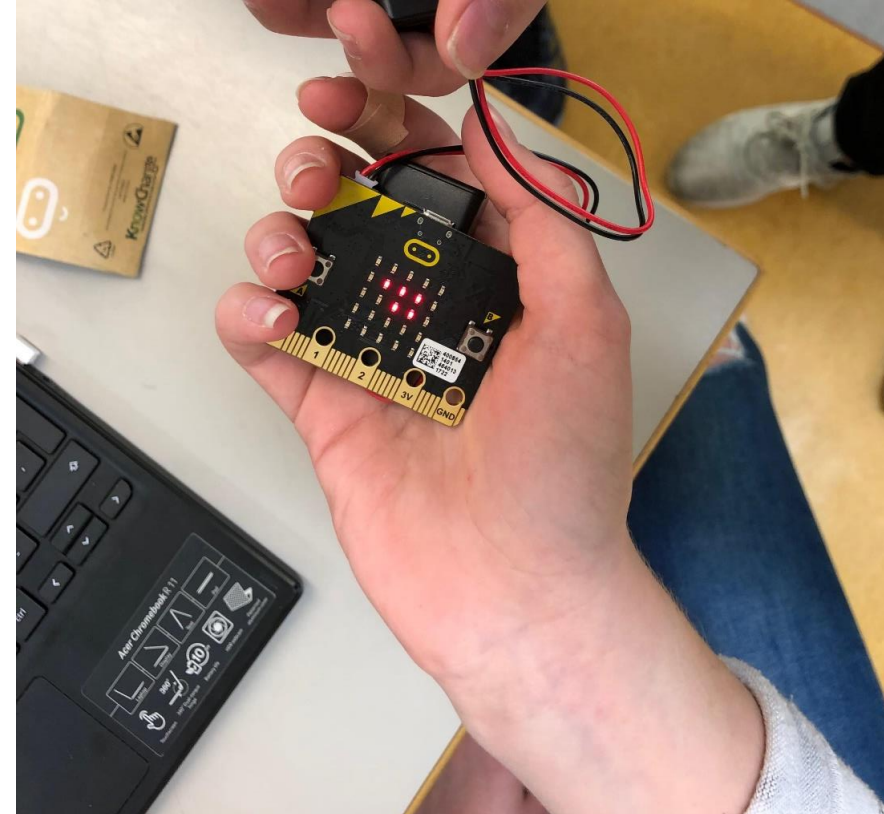
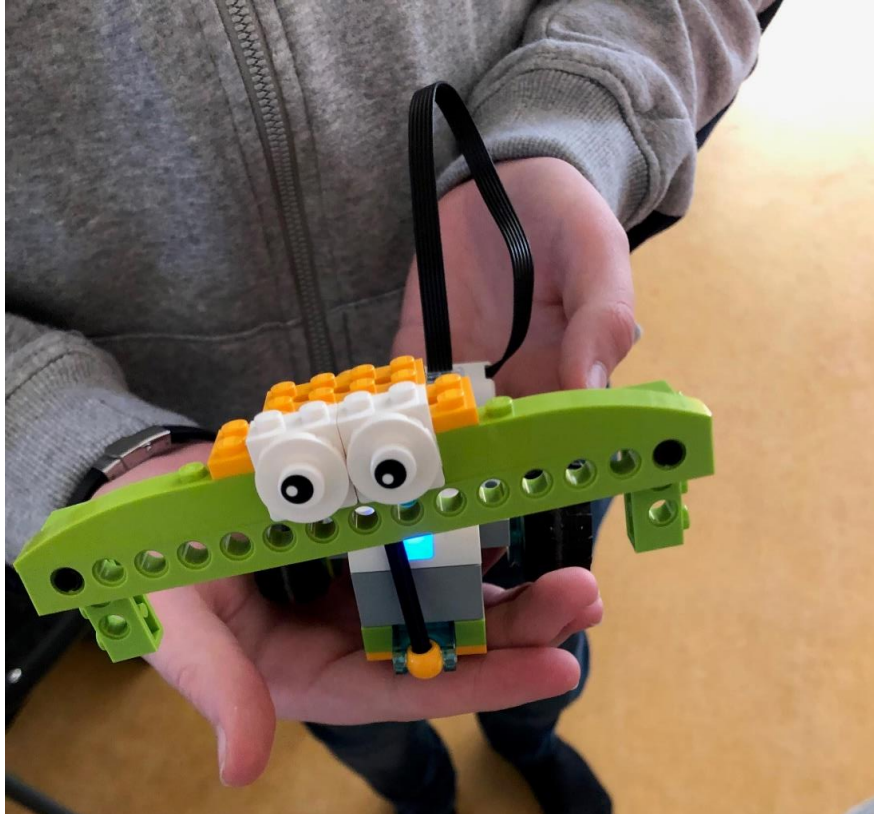
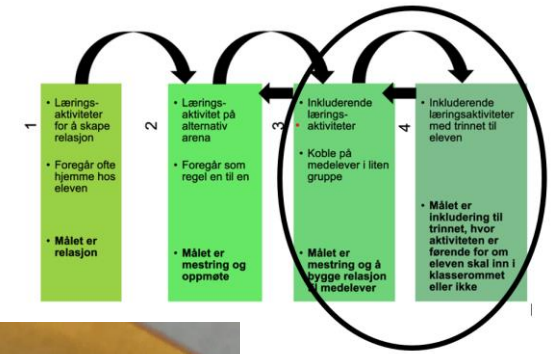

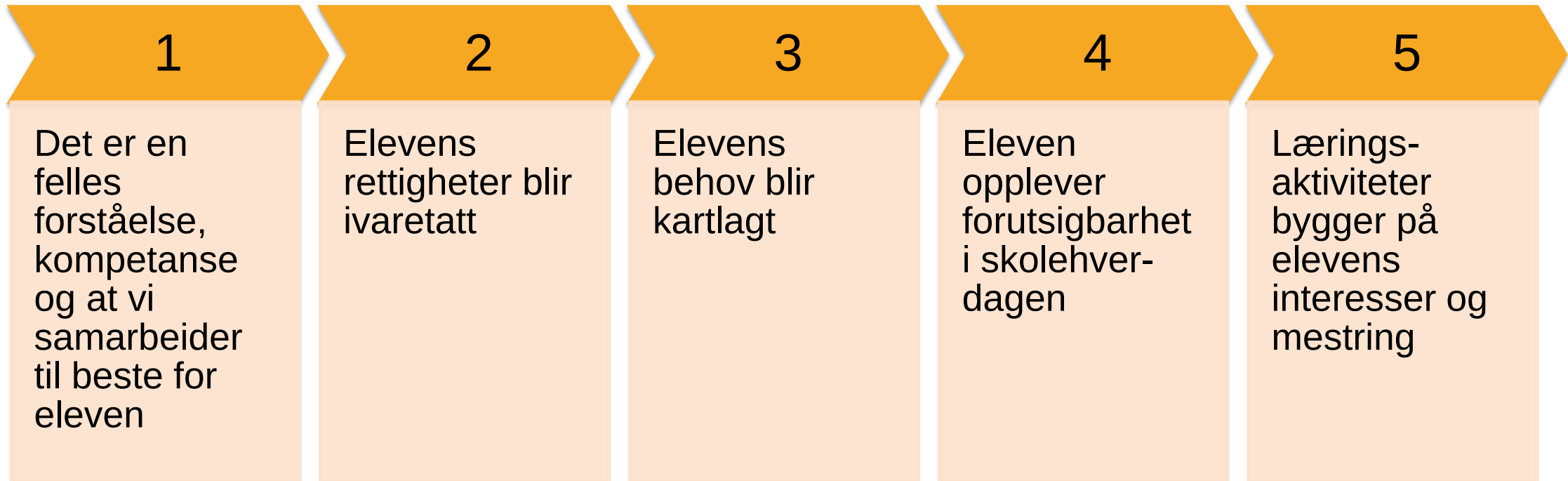
3. Inkluderende læringsaktivitet

Nivå 3 og 4: Læringsaktivitet i gruppe

Laget rundt elever med skolefravær må sikre at:

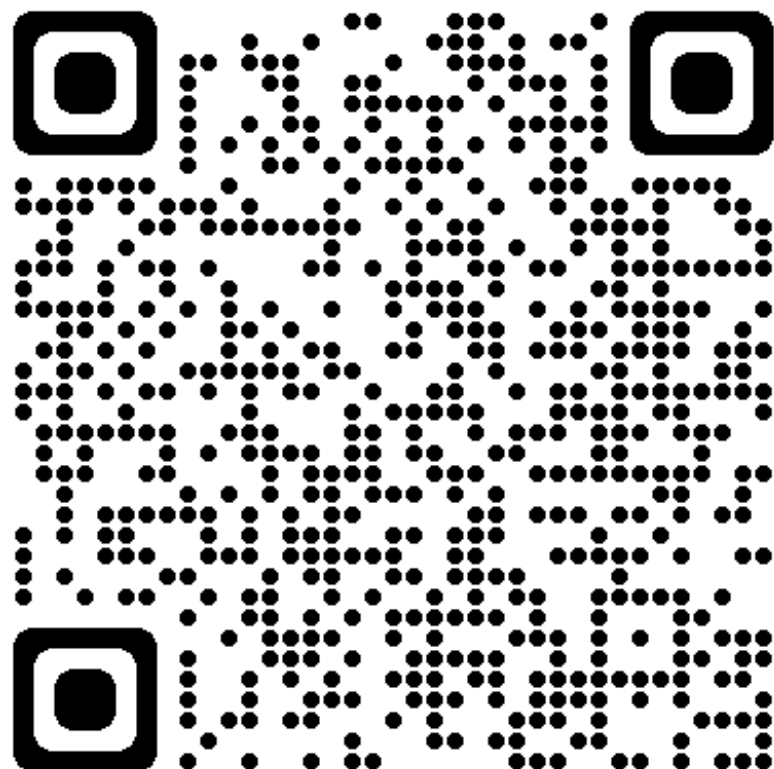

Oppsummering:

- ▶ Skjult funksjonsnedsetting
- ▶ Elever med høyt stressnivå
- ▶ Få frem hele bildet
- ▶ Tett foreldresamarbeid
- ▶ Elevens interesser
- ▶ Skreddersøm

Temaside om skolefravær

[Spesialpedagogikk](#) [Læringsressurser](#) [Kurs](#) [Kompetanseløftet](#) [Søk tjenester](#) [Magasin](#) [Kontakt](#)

Skolefravær og ADHD, Tourettes syndrom og autisme

Elever med nevrouviklingsforstyrrelser som ADHD, Tourettes syndrom og autisme har ofte komplekse og sammensatte utfordringer. Det kan føre til høyt stressnivå og utfordringer med å delta på skolen. Blir det ikke tilrettelagt for disse elevene, står de i fare for å utvikle skolefravær.

Forstå nevrouviklingsforstyrrelser og skolefravær

Nevrouviklingsforstyrrelser	Hva er nevrouviklingsforstyrrelser	Forebygge skolefravær
Sensoriske vansker og skolefravær	Eleven	Eleven og laget rundt
Overganger og nevrouviklingsforstyrrelser		

Nyttige lenker

- ▶ Sånn vil jeg ha det | statped.no
- ▶ IVAS - informasjons-og kommunikasjonsverktøy | statped.no
- ▶ Interessekartleggingsskjema - for læring og trivsel | statped.no
- ▶ Book Creator - temaside | statped.no
- ▶ Verktøy for elever med skolefravær | statped.no
- ▶ Nevroutviklingsforstyrrelser og skolefravær www.statped.no

Nyttige lenker

- ▶ <https://www.statped.no>
- ▶ <https://www.statped.no/adhd/>
- ▶ <https://www.statped.no/tourettes/>
- ▶ <https://www.statped.no/autisme/>
- ▶ <https://www.statped.no/laringsressurs/sammensatte-larevansker/sann-vil-jeg-ha-det/>
- ▶ Statped, e-læring om barnekonvensjonen: [Barnekonvensjonen | www.statped.no](https://www.statped.no)

Når komplekse vansker fører til alvorlig skolefravær
(statped.no)

Komplekse vansker – alvorlig skolefravær

Kompetansepakken Inkluderende

Maren-Johanne Nordby

Anbefalt å lese videre:

Øverland, E., Damsgaard, K., Nordby M-J., Wilberg E.L., Tjäder H.G. og Bredesen A.M. (2020) *Elever med nevrotviklingsforstyrrelser og alvorlig skolefravær nr.5, Spesialpedagogikk.*

Hentet fra: [Elever med nevrotviklings-forstyrrelser og alvorlig skolefravær \(utdanningsnytt.no\)](#)

maren-johanne.nordby@statped.no
kristine.damsgaard@statped.no

🌐 statped.no

f facebook.com/statped

🐦 twitter.com/statped